

SINTEZE

nr. 25, noiembrie 2004

Privind către viitor Soluții social-democrate pentru problemele din sud-estul Europei

SUMAR

I. Contribuția domnului Adrian NĂSTASE, prim-ministru al României, președinte al Partidului Social Democrat	3
II. Intervenția domnului Adrian SEVERIN, director coordonator al Institutului „Ovidiu Șincai”	7
III. Dimensiuni teritoriale, sectoriale și educaționale ale sărăciei în Bulgaria, Chavdar NIKOLOV, Bulgaria	9
IV. Provocări pentru social-democrație în capitalismul post-comunist. Opt propuneri, Alfred PFALLER, Germania	12
V. Diferențe etnice și religioase, Axel Sotiris WALLDÉN, Grecia	14
VI. Aspecte ale evoluției social-democrației din Croația, Antun VUJIC, Croația	19

Privind către viitor Soluții social-democrate pentru problemele din sud-estul Europei

Institutul „Ovidiu Șincai” împreună cu Fundația „Friedrich Ebert” au organizat în data de 11 octombrie 2004 conferința internațională cu tema „Privind către viitor. Soluții social-democrate pentru problemele din Sud-Estul Europei”, la Cercul Militar Național. La aceasta au fost invitați să participe reprezentanți ai partidelor social-democrate din Albania, Bulgaria, Croația, Germania, Grecia, Republica Moldova și România, reprezentanți ai societății civile, ziariști și cercetători.

Conferința a cuprins trei paneele de dezbatere, reprezentând principalele domenii de interes pentru sud-estul Europei:

- **Panel I - Sărăcia și polarizarea socială în Europa de Sud-Est. Soluții de tip social-democrat pentru acestea;**
- **Panel II - Gestionarea diferențelor etnice și religioase din perspectivă social-democrată;**
- **Panel III - Instituționalizarea efortului regional pentru soluții social-democrate.**

I. Contribuția domnului Adrian NĂSTASE, prim-ministru al României, președinte al Partidului Social Democrat

Balcanii reprezintă un subiect de dezbatere pertinent și binevenit în prezent, după ce deciziile istorice de extindere ale UE și NATO au oferit consistență marilor proiecte de completare a reunificării Europei.

Aceste decizii au confirmat în special viziunea îndrăzneată a integrării promovată de Internaționala Socialistă, formal în declarația de la Ljubliana și, de asemenea, cu ocazia altor forumuri de dezbatere organizate sub auspiciile PES.

Îmi face plăcere că astăzi avem această oportunitate de a împărtăși o parte din opiniile noastre privind perspectivele Europei de Sud-Est, ca membri ai aceleași familii politice. Doresc să vă urez

bun venit tuturor la București și felicit Fundația Friederich Ebert și Institutul Social-Democrat „Ovidiu Șincai” pentru inițiativa de a organiza o astfel de dezbatere.

Este meritul Fundației Friedrich Ebert că păstrează un interes viu pentru această regiune în timp ce agenda europeană și globală devine din ce în ce mai complicată.

De asemenea, sunt încântat de reconfirmarea interesului pe care SPD din Germania îl are în a susține evoluțiile pozitive din sud-estul Europei și vecinătatea estică. Domnul Zoepel este unul dintre cei mai fervenți avocați ai acestui sprijin și aș dori să-i mulțumesc, pe această cale, pentru

implicarea sa energică și laudabilă.

Dragi prieteni,

Cred că Solidaritatea rămâne mai mult decât orice adevărata esență a acțiunii social-democrate în Europa de Sud-Est.

Consolidarea integrării europene și euro-atlantice ridică o serie de provocări comune pentru liderii din Balcani, Europa Centrală și de Est, dar și pentru partenerii occidentali.

Împreună, am demarat un proiect politic al cărui succes în Balcani va însemna:

– **Normalitatea**, ca o șansă pentru toate țările balcanice de a juca un rol în construcția europeană

– **Încrederea** fiecărui cetățean din regiune în valorile europene comune

– **Responsabilitatea** pentru stabilitatea și securitatea regiunii, ca parte integrantă a stabilității și securității europene în ansamblu

– **Solidaritatea** în acțiunea de consolidare a Procesului de stabilizare și asociere

– O **șansă** de progres pentru noile generații din regiune

2004 a fost un an generos pentru Europa de Sud-Est, în privința asumării responsabilității regionale pentru stabilitate și reconstruirea încrederii. O nouă identitate europeană pentru această regiune va depinde, în primul și cel mai important rând, de angajamentul nostru politic responsabil pentru reformă și de respectul necondiționat pentru valorile europene.

Partidele noastre politice au un rol important în promovarea și dezvoltarea unei noi mentalități, compatibile cu valorile Uniunii Europene la care țările noastre aspiră să adere. Chiar și oamenii acceptă faptul că e momentul să punem capăt diviziunilor etnice și intoleranței.

Liderii politici ai partidelor social-democrate și socialiste din regiune ar trebui să continue să dovedească fiecărui cetățean din sud-estul Europei că tentațiile naționaliste constituie o piedică în calea prosperității și libertății. După cum am afirmat întotdeauna în angajamentele noastre comune, nici un efort nu este prea mare pentru repudierea și combaterea forțelor dezintegrării care

crează găuri negre ale criminalității și epurării etnice prin ură, extremism și intoleranță.

Este opinia mea personală că beneficiile unei **bune vecinătăți** în Balcani, Europa Centrală și de Est sunt întărite și multiplicare de integrarea acestor regiuni în Uniunea Europeană.

Pentru Uniunea Europeană, modelul relațiilor franco-germane rămâne una din principalele forțe motrice și sursa de inspirație pentru solidaritatea europeană. Suntem mândri că am înțeles și am utilizat cu succes valoarea acestui model împreună cu vecinul nostru maghiar. **Povestea de succes a cooperării româno-ungare** este un catalizator pentru stabilitate și integrarea europeană în Balcani.

Dacă dorim cu adevărat să scriem o nouă pagină în istoria Balcanilor, trebuie să o facem într-o manieră adecvată, pentru ca identitatea balcanică să devină un subiect de mândrie. „**Reconstruirea mărcii Balcanilor**” prin integrarea lor deplină în Europa este cea mai dificilă sarcină pentru generația noastră de lideri politici sud-est europeni.

Pe de altă parte, prioritățile actuale ale securității globale nu ar trebui să ne distragă atenția și să ne slăbească elanul de a consolida solidaritatea europeană pentru îndeplinirea sarcinilor nerezolvate din Balcani.

Sarcinile importante care urmează pentru noi, liderii politici din Balcani, pot fi îndeplinite doar prin **asumarea de o manieră fermă a reformelor politice, economice și sociale** necesare pentru realizarea pasului decisiv în direcția integrării europene și euro-atlantice. Aceasta este o sarcină imensă care necesită nu doar angajament și responsabilitate, ci și o **solidaritate tenace** a partidelor social-democrate.

Acest angajament trebuie să se reflecte într-un **Nou contract politic între Balcani și Europa**, un contract bazat pe investiții consistente în proiecte cu un impact social.

Investițiile în stabilitate socială și economică sunt critice pentru asigurarea stabilității generale a regiunii, prevenind apariția unor noi linii de demarcație și evitând decuplarea sa față de marele proiect al unității europene.

Astfel de investiții ar ilustra cel mai bine inte-

grarea pilonului Justiție și Afaceri Interne menit să combată imigrația ilegală și criminalitatea transfrontalieră.

Credem că **PES și Comitetul pentru Europa de Est al Internaționalei Socialiste (SICEE)** au un rol esențial în catalizarea inițiativelor din acest domeniu. Suntem pregătiți să contribuim în mod consistent la promovarea SICEE ca una dintre cele mai adecvate structuri politice pentru identificarea și diseminarea celor mai bune practici cu un **impact social efectiv**.

Partidul Social Democrat crede că în centrul acestui efort trebuie să se situeze abordarea regională comprehensivă a **Opțiunilor Politice pentru Europa de Sud-Est în domeniile Muncii și Politicilor Sociale în Procesul de Integrare în UE**. Aceste opțiuni ar trebui să pună un accent special pe particularitățile Balcanilor și ale Europei Centrale și de Est.

Această abordare ar putea încuraja și **investițiile în capital uman** pentru a preveni drenajul intelectual și polarizarea socială. Investiția în **competitivitatea** Balcanilor este, de fapt, același lucru cu investiția în stabilitatea socială a Europei de mâine.

Succesul proiectului de integrare a Balcanilor va depinde, de asemenea, de capacitatea noastră de **a menține un elan pozitiv al solidarității politice în jurul temelor majore ale integrării în UE și NATO**.

Pentru ca acest lucru să devină posibil este esențial ca:

- Țările implicate în **Procesul de Stabilizare și Asociere** și aspirând la acest statut să fie susținute cu noi energii în eforturile lor de consolidare a reformelor democratice și stabilitatea economică și politică ce stau la baza progresului democratic. Conferirea de substanță și de perspective clare pentru **Politica de Vecinătate Estică a Uniunii Europene** ar trebui să fie, de asemenea, o prioritate comună pe agenda europeană, luând în calcul și aspirațiile europene ale Republicii Moldova.

- Dialogul dintre partidele politice din regiune joacă un rol major în acest sens, prin **împărtășirea experienței fiecărei țări în pregătirea aderării la NATO și UE**;

- **Relațiile economice și integrarea econo-**

mică regională să fie extinse, conform regulilor economiei de piață funcționale și buneii guvernării. În plus, asistența internațională ar trebui să aibă ca obiectiv combaterea tradiționalului sindrom balcanic al dependenței, prin concentrarea asupra unor proiecte care pot contribui la construirea unor instituții de autogovernare durabile și a unor servicii publice funcționale.

- **Descentralizarea și crearea de noi oportunități pentru comunitățile locale** să constituie un pilon al reformei democratice prin investițiile în IMM-uri și promovarea acordurilor interetnice la nivele locale ca principalele motoare al progresului. Experiențele pozitive ale partidului și acțiunii noastre guvernamentale demonstrează meritele unei **participări și contribuții eficiente a minorităților naționale la buna desfășurare a guvernării**, inclusiv la nivel local.

Partidul meu, PSD, susține cu tărie sprijinirea mecanismelor existente de **cooperare regională pe probleme de justiție și afaceri interne**. Stabilirea unor standarde europene comune și a unor rețele de acțiune ale instituțiilor de aplicare a legii ar putea fi un sprijin important pentru politicile judiciare și de afaceri interne și ar putea contribui la sporirea eficienței de o manieră foarte concretă.

O abordare comună inclusivă a prevenirii și combaterii crimei organizate, imigrației ilegale și traficului de ființe umane este mai eficientă decât stabilirea unor proceduri fără o contribuție regională.

O agendă regională de combatere a crimei organizate ar trebui să devină cel mai bun exemplu al responsabilității noastre europene comune.

Proiectele în domeniul justiției și afacerilor interne din Europa de Sud-Est nu ar trebui să ducă la apariția unor noi linii de demarcație, ci din contră, ar trebui să întărească responsabilitatea fiecărui stat în adoptarea standardelor europene ale domniei legii, oportunități egale și libertate de acțiune. Ca partide social-democrate, avem datoria morală de face din respectul regulilor, legilor și valorilor comune fundamentul solidarității noastre.

În mod similar, considerăm ca foarte utilă lansarea, cu sprijinul PES, a unei **Inițiative Europene pentru Securitate și Stabilitate Socială în Balcani**.

Europa de Sud-Est va fi capabilă să se bucure

de beneficiile globalizării dintr-o poziție puternică numai dacă va profita în mod efectiv de noile piețe, noile tehnologii și de o nouă prosperitate pentru cetățenii noștri.

Orice proiect menit să modeleze o viitoare identitate europeană în balcani va trebui să **prevină apariția unor noi linii de demarcație în construcția europeană în urma aplicării unor criterii regionale diferențiate sau a unor decalaje**

în cadrul planului de aderare la UE.

Avem șansa reală de a depăși obstacole istorice în calea dezvoltării și conectării întregii regiuni la cadența Uniunii Europene. Avem acum oportunitatea istorică să intrăm într-un nou ciclu de stabilitate și securitate care va crea o Europă întreagă, liberă și pașnică. Nu ne putem permite să lăsăm această șansă să se risipească.

II. Intervenția domnului Adrian SEVERIN, director coordonator al Institutului „Ovidiu Șincai”

1. Sărăcia și polarizarea socială

Sărăcia și polarizarea socială reprezintă, pentru noi, social-democrații sud-est europene, probleme specifice. În acest context, ar trebui să aducem pe agenda politică lupta împotriva oligarhiei, care tinde să manipuleze întregul spectru politic. Sub masca democrației se ascund adeseori elemente oligarhice. Noile politici liberale au câștigat teren, mai ales că și guvernul din regiune au trebuit să dezvolte astfel de politici. Preluarea ideilor neoliberales a dat impresia unei victorii a dreptei. De fapt, acestea nu sunt opțiunile guvernelor de stânga, ci sunt programe promovate de oligarhia internațională din cadrul FMI, Băncii Mondiale și OMC. Instituțiile respective nu sunt interesate de consolidarea statelor din zonă, ci mai mult de promovarea unor politici neoliberale.

Structurile oligarhice care acționează la nivel global s-au aflat și la originea așa zisului Grup de la Vișegrad, o invenție menită a păstra limita dintre vest și est într-o formă ușor modificată. Considerându-se a priori că țările din acest grup vor avea o tranziție de succes către democrație, celelalte țări din regiune au fost private de investițiile necesare și au trebuit să realizeze privatizarea fără capital lichid. Astfel privatizarea s-a transformat într-un proces cleptocratic.

Oligarhii nu sunt de dreapta sau de stânga, ci există în cadrul tuturor forțelor politice. Principala problemă este finanțarea lor din fonduri interne. Trebuie menționat și faptul că mass-media a devenit, în mâinile unor oligarhi, o putere fără responsabilități care dă naștere unor false probleme, încercându-se dezvoltarea unei false agende a politicului.

La baza procesului de sărăcire și polarizare so-

cială se află și moștenirea regimului totalitar comunist. Existența unei mici nomenclaturi a impus o agendă a birocrăției, diferită de cea a cetățeanului. De aceea, consolidarea democrației interne a forțelor politice va duce la contracararea oligarhiei și birocrăției. Acest lucru trebuie să se desfășoare atât la nivel practic, cât și la nivel ideologic, pentru că reforma și tranziția nu pot fi fără culoare politică.

Din punct de vedere al tradiției, stânga democratică a fost campioana ideii de egalitate. Dreapta a susținut mai ales ideea de libertate. Următorul pas, pentru noi social-democrații, este să vorbim despre egalitate ca includere, nu ca excludere. Aceasta nu este același lucru cu egalitarismul promovat în trecut, ci reprezintă o soluție viabilă pentru viitorul acestei părți a lumii.

2. Gestionarea diferențelor etnice și religioase

Colapsul regimurilor totalitare din Europa Centrală și de Est a dus la reiterarea diferențelor culturale și religioase care până atunci supraviețuiseră într-o formă „înghețată”. Noul eveniment major care a apărut după încheierea Războiului Rece a fost reapariția conflictelor etnice și religioase generate de existența acestor diferențe. Cel mai multi-etnic și multi-religios stat din zonă, Iugoslavia, a fost cel mai afectat. Aici au izbucnit cele mai importante conflicte de tip etnic și religios. Și în România au apărut, după 1990, unele tensiuni în relația cu minoritatea maghiară.

La nivelul Europei de Sud-Est problema minorităților este cea mai importantă în acest sens. Acolo unde au existat „state-mamă” vecine, relațiile bilaterale au fost influențate decisiv de trata-

mentul aplicat minorităților. Dacă între statul de domiciliu și statul de origine există cooperare conflictele pot fi aplanate. Dacă relațiile dintre state nu sunt bune, nivelul confruntării culturale este ridicat. Multe conflicte etnice au la bază, de fapt, motive geopolitice ascunse, ceea ce duce la apariția și proliferarea așa numitelor „crize înghețate”.

Problemele de acest gen nu pot fi rezolvate în interiorul unui stat, ele sunt transfrontaliere și necesită soluții multinaționale sau supranaționale. O atenție specială trebuie acordată etniei rome pentru care nu există nici un stat care poate fi considerat „mamă”. Ei constituie o problemă acută pentru statele de rezidență, problemă care trebuie rezolvată prin cooperarea internațională. Trebuie acceptat faptul că această problemă nu este doar problema statelor respective, ci reprezintă o problemă europeană.

Există trei tipuri de națiuni:

a) **civică** – compusă din toți cetățenii statului respectiv, indiferent de originea lor etnică;

b) **culturală** – ținând cont de origine etnică, religie;

c) **cosmopolită** – internațională, fără o apartenență clară la un stat național.

În regiunea Balcanilor este periculoasă orice încercare de a crea un stat pur din punct de vedere etnic. Aici trebuie să susținem o alternativă diferită de tip multiethnic. Scopul social-democrației este crearea unor națiuni de tip civic și a unor state multietnice. Social-democrația a avut întotdeauna o poziție internaționalistă în această problemă. Un exemplu pozitiv în acest sens este poziția deschisă a Partidului Socialist Albanez față de criza din Kosovo, care a contribuit la soluțio-

narea pașnică a conflictului. Asta nu înseamnă o neglijare a comunităților culturale specifice, dimpotrivă implică respectul pentru existența lor.

Uniunea Europeană trebuie să înceapă să se substituie în viitor rolului statelor „mamă” și să elaboreze conceptul de națiune europeană, bazat pe o viziune de tip cosmopolit. În prezent, lipsa unui *acquis* în acest domeniu reprezintă un punct slab al Uniunii, ce duce la conflicte între statele membre. Ca social-democrați, trebuie să recunoaștem existența celor trei tipuri de națiune, civică, culturală și cosmopolită. Însă drepturile culturale nu trebuie legate de drepturile teritoriale. În același timp, trebuie să susținem adoptarea unor reguli comunitare referitoare la aceste probleme care să vină în sprijinul constituirii de națiuni multietnice în Balcani.

Asocierea minorităților la guvernare este benefică mai mult decât simpla toleranță reciprocă. Ea poate asigura rezolvarea multor probleme care nu sunt doar de natură etnică. Minoritățile își pot rezolva în acest fel problemele mai bine decât majoritatea. România a utilizat cu succes acest model prin includerea la guvernare a minorității maghiare. Ca social-democrați trebuie să înțelegem că este nevoie de protecția drepturilor culturale, dar și de asocierea minorităților la guvernare.

Asocierea elitelor minorităților la guvernare poate duce, însă, la apariția unui decalaj față de cetățenii minoritari, care ar putea fi trădați de o nouă oligarhie, a minorității respective. De aceea, drepturile minorităților nu trebuie acordate numai unei singure minorități luate separat, ci trebuie să formeze un sistem de subsidiaritate globală în care să fie recunoscute competențele diverselor entități.

III. Dimensiuni teritoriale, sectoriale și educaționale ale sărăciei în Bulgaria

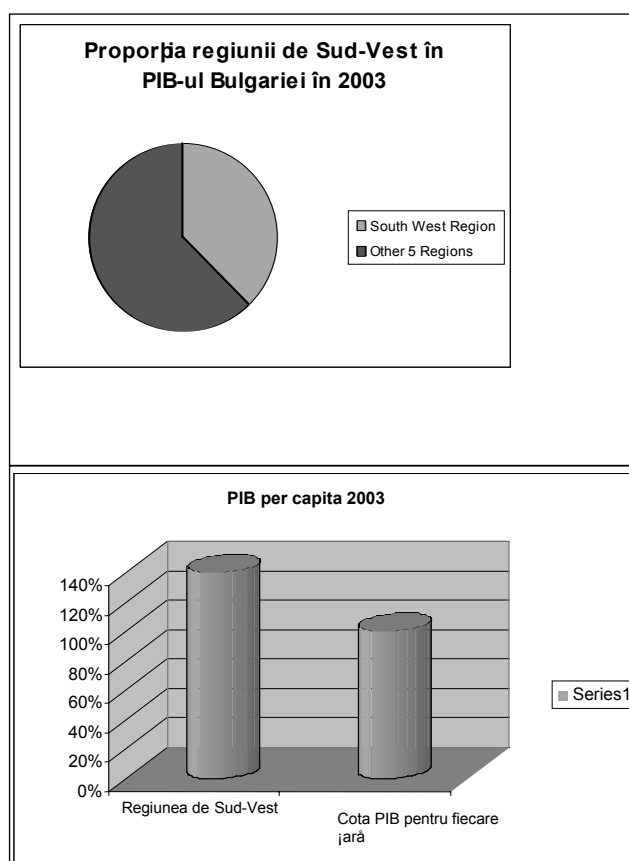
Chavdar NIKOLOV, Bulgaria*

Fenomenul sărăciei din Europa de Sud-Est are multiple rădăcini de natură socio-economică și istorică. În scurta mea alocuțiune aș dori să mă concentrez asupra a două teme principale, unde am avea nevoie de soluții social-democrate specifice pe care viitoarele guverne din Bulgaria le-ar putea pune în aplicare.

În primul rând, disproporțiile regionale și sectoriale care au avut loc în ultimii ani în dezvoltarea țării mele. În al doilea rând, discriminarea educațională pe baze etnice a populației din Bulgaria. În opinia mea, disproporțiile și structura educațională sunt surse specifice ale sărăciei în cadrul societății bulgare.

Dezvoltarea regională a Bulgariei după 1997 indică o concentrare semnificativă a activității economice în regiunea de sud-vest, adică regiunea din jurul capitalei, Sofia. Conform ultimelor cifre cota acestei regiuni din PIB-ul național era de 31.1% în 1997 și a ajuns, în 2003, la 38.1%. Ca urmare, raportul dintre PIB-ul per capita al celei mai bogate regiuni și media țării a crescut de la 1,2 în 1997 la 1,4 în 2003. Cea mai săracă regiune era, în 2003, regiunea Nord-centru, iar raportul față de regiunea de sud-vest era de 1,66 (*vezi graficele*).

O asemenea dezvoltare inechitabilă, numită „mutarea economiei înspre Sofia” produce probleme serioase în alte regiuni, în special în nordul și nord-vestul țării. Migrația și emigrația sunt procese la ordinea zilei. Costurile lor sociale, economice și ecologice sunt ridicate. Pe de-o parte ne confruntăm cu o aglomerare a capitalului, iar,

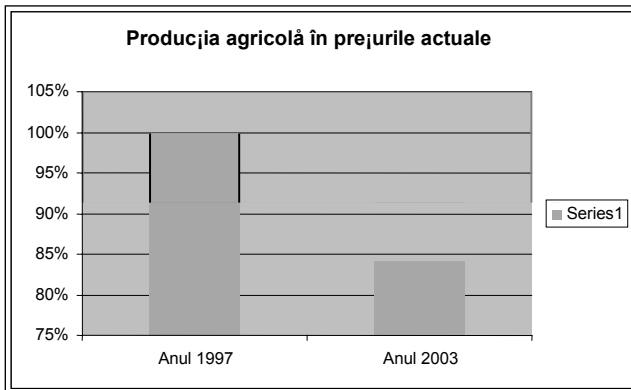
pe de altă parte, avem regiuni mai puțin populate fără o activitate economică semnificativă și cu venituri scăzute.

Dacă există un remediu, el nu poate să fie compus decât din două elemente – infrastructură și investiții. Ambele depind de activitatea statului, infrastructura în mod direct, investițiile în mod indirect, dar nu mai puțin.

Agricultura este un sector cu o îndelungată tradiție în economia Bulgariei. Datorită multor fac-

* Profesor asociat la Universitatea de Sud-Vest „Neofit Rilski” din Blagoevgrad, Decan al Facultății de Economie, membru al Uniunii Noii Stângi.

tori, dar în primul rând datorită reformei restituționiste revanșarde de la mijlocul anilor '90, agricultura nu înregistrează un declin în cadrul PIB-ului, cum este normal, iar în privința producției agricole s-a înregistrat o scădere în prețuri curente de circa 15,8%.

Dacă ne uităm la cifrele privind rata ocupării forței de muncă putem vedea legătura pe care aceste probleme o au cu sărăcia. În 1997, 25,3% din forța de muncă se afla în agricultură, iar în 2002, 25,6%. Așadar, agricultura apare ca o adevărată sferă a sărăciei în Bulgaria. Acest rol tinde să se înrăutățească dacă avem în vedere faptul că agricultura este utilizată, în mod tradițional, ca un tampon pentru șocurile privind veniturile, în special pensiile, pentru a garanta o existență minimală pe perioada șomajului.

Dovezile că o dezvoltare regională inechitabilă și stagnarea în agricultură duc la sărăcirea populației pot fi găsite și în studiile sociologice. Ele arată că 51,5% din locuitorii satelor sunt săraci, ca și 33, 1% din locuitorii orașelor mici, 25,8% din locuitorii orașelor medii și 16,7% din locuitorii capitalei – Sofia.

Sunt destul de pesimist în privința perspectivelor de îmbunătățire a situației descrise. O îmbunătățire ar putea veni puțin mai repede dacă statul ar interveni asupra pieței terenurilor pentru a susține, în acest fel, eficientizarea exploatațiilor agricole. Mărimea medie a exploatațiilor agricole din prezent nu permite introducerea tehnologiilor moderne și constituie un pilon al sărăciei și înapo-

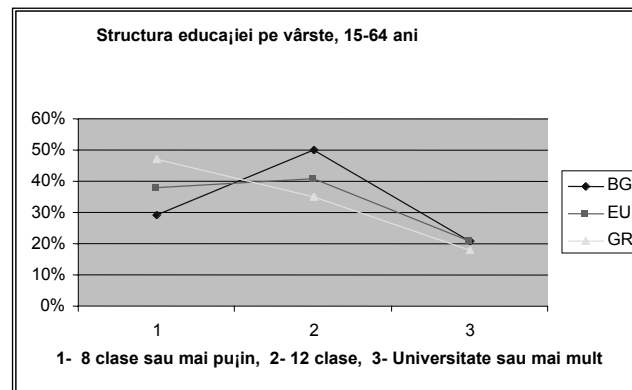
ierii societății noastre.

Și ajungem la al treilea punct al acestei prezentări – educația. La prima vedere, la nivelul Bulgariei există o societate educată la un nivel echivalent cu cel din UE, chiar mai bun decât în unele țări membre. Structura educațională medie a populației din Uniunea Europeană cuprinsă în intervalul 25-64 de ani este următoarea:

- 8 clase și mai puțin - 38%
- 12 clase - 41%
- studii universitare - 21%

Cifrele pentru Bulgaria sunt destul de bune: 29%, 50%, respectiv 21%.

În Grecia cifrele sunt 47%, 35%, respectiv 18% iar în Portugalia, 79%, 11% și 9%.

Cu toate acestea, situația Bulgariei este diferită dacă se ia în calcul structura educațională a principalelor grupuri etnice.

Etnicii bulgari au procentaje de 23%, 53% și 24%. Rata analfabetismului este de 0,4%

Etnicii turci au procentaje de respectiv 74%, 23% și 3%. Rata analfabetismului este de 3%.

Cea mai îngrijorătoare situație este situația rromilor bulgari. Cifrele de care dispunem pentru acest grup sunt 93%, 7% și 0% (0,3%). Rata analfabetismului este de 13%.

Privind cifrele care ilustrează fenomenul sărăciei nu este dificil de concluzionat că există o corelație directă între nivelul educației și incidența sărăciei. În Bulgaria 81% din populația cu mai puțin de 8 clase sunt săraci. Sărăcia afectează 51,7% din populația cu 8 clase, 23,4% – cu 12 clase și doar 14,2% cu studii universitare. 78,8% dintre

romi sunt săraci, ca și 58,3% din etnicii turci și 21% din etnicii bulgari. Explicația acestei situații rezidă în nivelul educațional al fiecărui grup.

Ceea ce eu consider a fi o adevărată soluție social-democrată în domeniul educației trebuie să acorde o importantă prioritate eliminării diferențelor etnice. Ideea unui consens național în domeniul educației, emisă de actualul nostru ministru de finanțe, Milen Velchev, merită o atenție specială. În opinia mea, trebuie să stabilim un nivel de 6% din PIB destinat cheltuielilor pentru educație. Trebuie să fie adoptată o politică specială în privința grupurilor etnice. Ea trebuie să includă

mijloace cum ar fi înființarea școlilor cu internat și program extins. Bineînțeles, această măsură ar putea fi înțeleasă ca un fel de limitare a drepturilor părinților asupra copiilor lor. Dar oare este mai bine pentru societate ca părinții să pună piedicii educației copiilor lor prin interzicerea frecventării școlii?

Am putea continua dezbaterea pe această temă, dar dezvoltarea ulterioară este o chestiune social-democrată pentru că social-democrații nu cred, ca liberalii sau conservatorii, că un viitor mai bun este inevitabil și nu are nevoie de asistență.

IV. Provocări pentru social-democrație în capitalismul post-comunist. Opt propuneri

Alfred PFALLER, Germania*

Social-democrația înseamnă îmblânzirea capitalismului

Social-democrația a însemnat întotdeauna îmblânzirea capitalismului, adică un fel de conturare a unui cadru de reglementare care să asigure că dinamica piețelor capitaliste nu împinge o mare parte a populației în sărăcie și că creșterea productivității economiei capitaliste va fi benefică pentru toți cetățenii. Dar modalitățile de a realiza acest lucru ar trebui să se sprijine pe condițiile particulare ale capitalismului

- a) din fiecare țară și
- b) într-o anumită perioadă.

Rețelele social-democrate care au funcționat într-un anumit tip de capitalism nu vor funcționa automat în alt tip de capitalism. Iar rețelele care au avut succes în anii de glorie a capitalismului occidental al bunăstării s-ar putea să fie inadecvate pentru capitalismul globalizat post-industrial de azi și de mâine.

Capitalismul post-comunist generează excludere socială persistentă

Capitalismul post-comunist a însemnat și apariția unei societăți polarizate cu foarte puține perspective de îmbunătățire a condițiilor de viață pentru segmente importante ale populației.

Societățile post-comuniste nu sunt într-un proces de tranziție către prosperitatea de masă de tip occidental. Economia și societatea mixtă care ca-

racterizează cea mai mare parte a Europei Centrale și de Est pare a se consolida în lipsa unor măsuri pentru a răspunde eficient acestei tendințe. Sarcina centrală a social-democrațiilor este să susțină asemenea măsuri.

Un element crucial: locurile de muncă din sectorul tradițional

Economiile post-comuniste au fost expuse aproape în totalitate competiției globale fără a avea timp să dezvolte întreprinderi competitive la nivel internațional. Astfel, întreprinderile străine au devenit și vor rămâne baza structurii lor industriale (inclusiv industria serviciilor). Investițiile străine reprezintă cheia dezvoltării economice naționale. Întreprinderile autohtone (mici, mijlocii și mari) se află în poziții puțin interesante pentru capitalul străin. În timp ce țările din zonă trebuie să facă tot ce le stă în putință pentru a atrage investiții străine, cele mai multe dintre ele nu pot nici măcar să speră că vor obține locuri de muncă plătite decent pentru toată lumea.

Sectorul economic competitiv controlat de companiile străine este caracterizat de o productivitate mare și de rată de creștere rapidă, ceea ce se traduce prin locuri de muncă bine plătite pentru unii, dar nu pentru prea mulți. Principala provocare pentru orice strategie social-democrată împotriva excluderii sociale este crearea de locuri de muncă – sau de venituri substitut – pentru restul forței de muncă.

* Reprezentant al Fundației Friedrich Ebert în România.

Capitalismul post-comunist: existența unei clase rentiere cu o influență politică importantă

Noua clasă capitalistă în țările post-comuniste nu este compusă din cei care au acumulat capital în decursul unor procese productive de succes și din cei care au moștenit acest capital. Nucleul ei este format din cei care - după căderea comunismului - au fost capabili să își însușească părți din fostele structuri industriale (așa zis „populare”) și care le-au rentabilizat cu ajutorul capitalului străin. Principalul atu al acestei noi clase capitaliste a fost și continuă să fie influența politică ce le asigură în primul rând șanse privilegiate de achiziție și care continuă să fie baza unor afaceri avantajoase. Cu alte cuvinte, noua clasă capitalistă nu este „producționistă” ci rentieră și se întrepătrunde strâns cu noua clasă politică „democratică”. Nu este foarte clar în ce măsură această nouă elită va sprijini progresul social-democrat către o societate inclusivă.

Reprogramarea statului

În timp ce instrumentul social-democrat clasic de înlănzire a capitalismului a fost statul, care a constituit un cadru de reglementare adecvat, statul post-comunist este legat în mod direct de interesele noii elite politico-economice. Ele depind în mod crucial de capacitatea statului de a interveni în segmente cheie ale pieței - cele mai multe fiind relevante pentru investițiile pe scară largă. Utilizarea puterii statului în beneficiul noii clase de rentieri este strâns legată de retragerea statului din domeniul combaterii sărăciei. Pentru că statul post-comunist pretinde că este o piață liberă și non-intervenționistă, conform definiției ortodoxiei economice din prezent care consideră aceste atribute ca precondiții ale creșterii și fundamente ale libertății politice.

Mai mult, statele post-comuniste sunt destul de laxe în privința furnizării de servicii publice în mod universal, nediscriminatoriu, și a respectării nediscriminatorii a drepturilor și datoriilor cetățenilor.

Procesul social-democrat necesită renunțarea

statului la alianța cu noii capitaliști rentieri și un activism intens pe fronturile civic și social.

Reconstruirea capitalului social

Capitalismul post-comunist nu se poate baza prea mult pe capitalul social, pentru că regimul comunist și tranziția post-comunistă au erodat masiv resursa „încrederii”. Tranzacțiile economice trebuie să se bazeze în cea mai mare parte pe controlul costisitor sau pe loialități clientelare. Ultima sursă tinde să fie extrem de ineficientă și, în același timp, exclusivistă și dăunătoare pentru dezvoltarea unei culturi democratice. Reconstruirea acestei încrederi, care a constituit un ingredient important în dezvoltarea capitalistă de succes în întreaga lume, constituie o altă sarcină importantă pentru social-democrați.

Suștinerea limitată din exterior

„Comunitatea internațională” în general și Uniunea Europeană, în particular, au un interes pronunțat ca tranziția post-comunistă să devină o poveste de succes. Dar, în același timp, ei nu trebuie să se vadă în poziția de a extinde un ajutor substanțial. În timp ce - intenționat sau nu - calitatea de membru al Uniunii Europene constrânge excesele politicii clientelare, ea întărește, de asemenea, disciplina competiției internaționale neobosite și face aproape imposibilă pentru țările post-comuniste adoptarea unei strategii autohtone de dezvoltare capitalistă. Asta înseamnă că incluziunea socială trebuie să fie susținută chiar și în condițiile constrângerilor impuse de investițiile străine. O speranță este șansa ca piața muncii vest-europeană să absoarbă forța de muncă est-europeană.

Pericolul soluțiilor autocratice

Pe termen lung, oamenii nu vor accepta versiunea post-comunistă a capitalismului. Cu timpul ei vor înțelege că nu există o tranziție naturală către un capitalism mai ospitalier. Dacă social-democrații nu vor lua măsuri de adaptare alte orientări vor lua prim planul, însă soluțiile lor nu vor fi întotdeauna democratice sau măcar civilizate.

V. Diferențe etnice și religioase

Axel Sotiris WALLDÉN, Grecia*

I

Nu mai este nevoie să spunem cât de importanți sunt factorii etnici și religioși pentru populația din Balcani. Diversitatea etnică și religioasă se află la baza diversității culturale din sud-estul Europei, găsindu-și rădăcinile în îndelungata istorie cu care ne mândrim. În același timp, totuși, naționalismul – și într-o măsură mai mică religia – au fost cauza nemăsuratei distrugerii a vecinilor, nu numai în ultimii 50 de ani.

Cea mai dificilă fază a conflictelor etnice din Balcani a fost probabil depășită. Este discutabil dacă nu mai există încă un potențial pentru războaie ca cele din anii '90. Avansul democratizării și extinderea UE în regiune, cât și bunele relații turco-grecești, au îmbunătățit considerabil mediul regional. La fel ca și relativa creștere economică, deși peisajul în acest caz este mixt, în special în privința coeziunii sociale.

Cu toate acestea, chiar și astăzi, un număr important de conflicte naționale deschise, latente sau nereglementate din Europa de Sud-Est sau de la periferia ei aruncă o umbră asupra viitorului regiunii. Soluțiile civilizate se lovesc de mentalități adânc înrădăcinate și de manipularea elitelor; retrasarea granițelor sau apărarea suveranității naționale se află mai des pe agendă decât construirea de societăți multiculturale și multietnice și acceptarea „celorlalți”. O serie de piedici serioase apar în Serbia-Muntele Negru, inclusiv Kosovo, dar și alte situații pot deveni periculoase: Bosnia, Macedonia, Cipru, Republica Moldova. Și mai

mult, nici măcar o țară din Balcani nu se poate mândri cu faptul că și-a rezolvat problemele legate de minoritățile etnice și religioase, deși unele s-au descurcat mai bine decât celelalte. Astăzi, naționalismul este încă o forță distructivă majoră a regiunii, un obstacol puternic în calea eforturilor de a consolida pacea și a construi stabilitatea, democrația și prosperitatea.

În scurta mea prezentare voi discuta posibilele elemente de pe agenda socialistă/social-democrația europeană, care încearcă să rezolve acest fenomen regresiv.

II

Nu mă voi aventura într-o lungă discuție cu privire la cauzele care au făcut ca naționalismul distructiv să supraviețuiască în regiune mai mult decât în alte colțuri ale continentului. Fără îndoială, vidul creat de căderea regimurilor comuniste și de ideologia totalitară a acestora, în contextul unei acute crize politice, economice și sociale, a favorizat renașterea naționalismului.

Capitalismul de tip "sălbatic" (Wild West), care a apărut în tranziție, a oferit un teren favorabil. Fostele și noile elite politice au instrumentat aspirațiile naționalist-populiste în încercarea de a păstra sau de a câștiga putere și privilegii. Este de asemenea ironic că acest conflict etnic s-a dezvoltat mai ales în țara care, sub comunism, a fost cea mai puțin totalitară și a acordat o atenție mai mare factorului național. Federalismul și „auto-gestiunea” fără democrație s-au dovedit a fi un eșec tragic.

* Colaborator științific, Universitatea Liberă din Bruxelles; membru PASOK. Părerile exprimate sunt exclusiv ale vorbitorului, nu exprimă opiniile PASOK.

Pe de altă parte, naționalismul regresiv nu este o caracteristică exclusiv a societăților post-comuniste. Este suficient să menționăm Irlanda de Nord, Cipru sau Țara Bascilor, cât și puternicul curent rasist și xenofob de pe continent. Aceste fenomene sunt chiar mai puțin inerente în contextul balcanic sau est-european. Nu trebuie să uităm că, în ultimul secol, cele mai mari crime în numele națunilor nu au fost comise în această parte a Europei. Există cu siguranță o legătură între cultura și tradiția democratică și puterea de apărare a societății față de orice tip de extremism. Totuși, naționalismul și intoleranța etnică și religioasă sunt cu siguranță probleme europene care influențează perspectivele prezente și viitoare ale Europei. De asemenea, acestea sunt expresii ale reflexelor de apărare față de forțele oarbe ale globalizării.

III

Care ar putea fi agenda pentru a învinge naționalismul din Europa de Sud-Est? Și există o abordare socialistă sau o „soluție” la această problemă? Să încep cu a doua problemă:

Din punct de vedere istoric, naționalismul, inclusiv formele sale extreme, este fără îndoială copilul burgheziei. Totuși, relația dintre națiune și mișcarea socialistă a fost una dificilă, aflându-se la baza sciziunii de la începutul secolului XX. În trecut, socialiștii au adoptat poziții foarte diferite, în funcție de interesul de a susține guvernele lor în războaie agresive și coloniale; servind alte țări în numele internaționalismului; conducând sau aliindu-se cu mișcări de eliberare naționale; și ignorând sau combătându-le în numele luptei de clasă. Socialiștii s-au opus cu hotărâre naționalismului de dreapta, dar mulți s-au împotrivit sau au ezitat în problema integrării europene supra-naționale.

În Balcani, această ambiguitate istorică este și mai pronunțată, din moment ce aici tradiția socialistă este predominant comunistă: patriotismul autentic rezultat din luptele pentru eliberare națională împotriva nazismului au coexistat împreună cu forme perverse simbolizate de Ceaușescu sau Enver Hoxha. Regimurile comuniste din Balcani au recunoscut și în același timp au folosit

minoritățile în scopuri iredentiste.

Servilismul față de Rusia a coexistat uneori cu sovinișmul față de vecini și minorități.

După 1989, renașterea naționalismului în Balcanii post-comuniști nu are o culoare politică bine definită. Se pot identifica atât post-comuniști cât și anticomuniști în fruntea mișcărilor extremiste și a crimelor, acest lucru diferind de la caz la caz. În mod similar, forțele democrației, coabitarea națională și toleranța sunt active în întreg spectrul politic.

Cu alte cuvinte, în Balcani sau oriunde, linia de diviziune pe problema naționalismului nu pare să urmeze clivajul stânga-dreapta, ci traversează orizontal atât forțele conservatoare cât și pe cele socialiste. În consecință, lupta împotriva naționalismului nu poate fi monopolizată de nici o familie politică. Mai degrabă, forțele toleranței etnice trebuie să desfășoare bătălii în cadrul fiecărei familii. Ambiția lor poate fi aceea de a dezvolta o dinamică a competiției în cadrul sistemului politic pe marginea valorilor comune, inclusiv a unui „cordon sanitar” în jurul mișcărilor antidemocratice, renunțând, astfel, la logica prevalentă a populismului. În această competiție, se poate argumenta faptul că valorile, tradițiile și programele socialiste au anumite avantaje comparative.

IV

Mă voi întoarce la agenda care se referă la problema națională actuală. În opinia mea, aceasta poate include următoarele elemente:

1. Democrația, economia de piață și dezvoltarea durabilă sunt elemente fundamentale, de nelocuit pentru a rezolva problemele naționale și a combate conflictele etnice. În acest context, este important să se avanseze de la capitalismul „sălbatic” către un model social european.

2. Importanța și profunzimea componentelor naționale și religioase ale identității colective trebuie să fie acceptate și luate în considerare. Totuși, a ignora sau a subestima acest lucru, atât din perspectiva depășitelor abordări de clasă, cât și din perspectiva globalizării, nu este un lucru bun. În același timp, identitatea colectivă nu este inamovibilă, atât în ce privește reconstrucția trecutu-

lui cât și în perspectiva viitorului. Dezvoltarea sa este influențată de politici și idei.

3. În rezolvarea problemelor etnice, integrarea europeană trebuie să se afle în centrul acestei strategii. Europa asigură o comunitate de valori sigure, coduri de conduită și un mediu favorabil pentru dezvoltare și coeziune. Ea asigură un nivel adecvat de integrare economică, socială și politică ce ne oferă posibilitatea de a beneficia de pe urma globalizării, în timp ce ne protejăm diversitatea națională și culturală și modelul societal de forțele oarbe ale globalizării. Astfel, UE poate prelua unele funcții care devin inadecvate și retrograde pentru statele-națiune. O Uniune Europeană puternică, democratică și federală este singura garanție că inevitabila slăbire a statelor-națiune nu va duce la dezintegrarea și slăbirea structurilor democratice și la abandonarea solidarității.

4. Combaterea naționalismului regresiv este o provocare a cărei rezolvare nu se poate reduce la dezvoltarea democrației și prosperității și la integrarea în Europa. Sunt necesare eforturi specifice în toate domeniile, inclusiv cele ale reformei instituționale, și, mai presus de toate, ale educației și culturii.

5. În Europa de Sud-Est, obiectivul primordial este schimbarea atenției de la problema granițelor, fie pentru revizuirea lor, fie pentru apărarea lor, către dezvoltarea toleranței și multiculturalismului, respectarea drepturilor omului și ale minorităților, solidaritate, și către guvernarea pe mai multe nivele cu puternice nivele sub-naționale, naționale și supra-naționale.

6. În contextul balcanic actual, cea mai periculoasă tendință este cea care duce la o mai accentuată fragmentare și dezintegrare. Ideologiile nefaste ale neîncrederii în coexistența etnică și în democrație sunt prezentate ca aspirații la auto-determinare și ca regulă ce servește la acoperirea intereselor economice obscure. Un scenariu de coșmar ar fi proliferarea unor mini-state mafioate, incapabile să producă stabilitate, democrație sau bunăstare, agenți ai unei continue neliniști etnice și posibili pionieri în clasică politică internațională de putere. În momentul în care Europa s-a unificat pentru a întâmpina provocarea globalizării, acesta poate fi cu greu un model pentru regiunea noastră.

7. În același timp, totuși, vechile atitudini defensive față de aspirațiile naționale, încă frecvente în regiune, nu sunt cu siguranță răspunsul adecvat. Balcanicii mai au mult până să rezolve această problemă în mod deschis. Să nu vezi minoritățile ca pe o amenințare este încă neobișnuit pentru regiunea noastră și acest lucru menține un cerc vicios, a cărui responsabilitate rareori revine numai uneia dintre părți.

8. Problemele minorităților sunt strâns legate de activitățile criminale, de aici importanța combaterii crimei organizate și a corupției. Totuși, reducerea acestora doar la "conflicte criminale" reflectă rareori realitatea și poate duce cu ușurință la subestimarea factorului etnic. La fel, geopolitica este prezentă de obicei în problemele minorităților, dar abordările care reduc problema la intervenția țărilor terțe sunt rareori adecvate. Problemele minorităților și antagonismele interstatale sunt într-o relație cu dublu sens, și se alimentează una pe cealaltă.

9. Nu există o schemă instituțională care să asigure o balanță echilibrată între integrare și recunoașterea diferențelor etnice: diferitele forme de descentralizare și de federalism pot fi adecvate în funcție de situație. Teoretic, nici revizuirea granițelor nu ar trebui să fie un subiect tabu, dar experiența arată că acest lucru ar trebui în general evitat deoarece generează o dinamică opusă față de ceea ce se dorește, în special în zona Balcanilor.

10. Problemele minorităților etnice ar trebui tratate în mod predominant drept chestiuni ce țin de democrație și de drepturile omului în fiecare stat, nu drept politică externă. Astfel, acestea pot constitui în mod legitim obiectul de interes al unor țări terțe și al organismelor internaționale. În special practicile europene din prezent atribuie un rol special așa numitelor "state de origine" ('kin states'); acest rol trebuie clar delimitat de iredentism.

Pot ideile enunțate să constituie o parte dintr-un program social-democrat? În mod sigur, da.

Democrația, toleranța diferențelor și Europa constituie astăzi esența valorilor și programelor noastre. Într-adevăr, socialiștii ar trebui să fie bine poziționați pentru a juca rolul principal în implementarea unei asemenea agende:

– Putem argumenta convingător că valorile noastre fundamentale nu încep și nici nu se sfârșesc cu națiunea și grupul etnic, ci includ și dimensiunea umană, de gen și cea socială; o dimensiune Europeană și una universală; dar am stabilit, în același timp, să înțelegem și să respectăm diversitățile și sensibilitățile etnice și culturale, din moment ce societatea pe care o susținem este pluralistă, tolerantă și protectoare pentru cei slabi.

– Noi suntem cei mai în măsură să subliniem faptul că forțele integrării nu sunt numai cele impuse orbește de piață sau impuse prin forță de autoritatea supremă, ci pot rezulta și dintr-o voință politică în direcția unei guvernări solide, coeziunii sociale și solidarității. Pornind de la acest lucru, putem prezenta o alternativă convingătoare la reflexele naționaliste.

– În activitatea noastră, ne putem inspira din partea cea mai bună a istoriei noastre, atât în apărarea interesului național și în combaterea extremismului naționalist (de exemplu Mișcarea de Rezistență), cât și în internaționalismul pozitiv. Acest lucru presupune desigur o divizare bruscă de celelalte părți ale acestei istorii, în special pentru aceia dintre noi care au rădăcini în comunism.

V

Permiteți-mi să închei cu două remarci, una în calitate de cetățean grec și alta în calitate de cetățean European.

Consider că experiența grecească este relevantă pentru subiectul nostru. Naționalismul grecesc are rădăcini adânci în istorie și cultură. În contextul unui declin intern și al instabilității regionale, naționalismul a luat o formă perversă, cu un grad înalt de iraționalitate, în prima jumătate a anilor '90. Ne aducem aminte de paranoia politicilor grecești cu privire la Macedonia sau de rigiditatea percepțiilor și a politicilor față de Turcia. Atât conservatorii cât și socialiștii, în mod egal, s-au afundat în mocirla naționalismului.

Oricum, structurile noastre democratice și ancora europeană ne-au împiedicat să urmăm traiectoria Iugoslaviei. Din 1995, Grecia, condusă de un guvern socialist, a urmat o nouă ascensiune și modernizare economică și socială. În plus,

ne-am integrat în Uniunea Europeană. Acest proces s-a desfășurat în paralel cu o schimbare graduală, dar pozitivă, în politica externă. Există un proces, în plină desfășurare, de îmbunătățire a relațiilor cu Turcia; relațiile cu țările balcanice vecine s-au îmbunătățit radical; ambele politici au la bază perspective europene. Toate aceste lucruri au adus importante schimbări de mentalitate. Grecii au devenit mai încrezători în sine, mai puțin defensivi.

Nu înseamnă însă că totul este în regulă astăzi. Nu am reușit să prevenim naționalismul greco-cipriot să blocheze o înțelegere în insulă; nu am reușit încă să învingem pe deplin politica irațională cu privire la Macedonia; populismul naționalist al Arhiepiscopului nostru are un public alarmant de mare; mai sunt multe de făcut în problema recunoașterii și respectării minorităților și imigranților; sistemul nostru educațional reproduce mituri naționale și stereotipuri din secolul al XIX-lea. Există așadar toate motivele pentru a persevera în lupta împotriva naționalismului pe agenda modernă și pentru a fi vigilenți la renașterea vechilor demoni. Cu atât mai mult cu cât noul guvern conservator este mai puțin dedicat modernizării și mai mult influențat de mentalități trecute. Cu toate acestea, consider că nu ne vom întoarce în trecut. Iar socialiștii greci probabil o să continue drumul care i-a desemnat drept arhitecții recentei noastre modernizări spectaculoase.

Există două concluzii care pot fi trase din exemplul Greciei: prima, aceea că democrația, Europa și prosperitatea crescândă sunt cel mai bun mediu pentru a învinge naționalismul; socialiștii au combătut cu succes naționalismul prin preluarea șefiei în modernizarea țării; dar, în al doilea rând, tragem concluzia că nu există un automatism între modernizare și combaterea naționalismului. Așa cum am punctat deja, naționalismul are propria viață în cadrul politicilor și a minților oamenilor și trebuie, de asemenea, abordat ca un fenomen distinct.

VI

Ultima remarcă privește Europa: Uniunea Europeană are dreptate atunci când

solicită țărilor și oamenilor din sud-estul Europei să acceadă la standardele europene, în special în probleme etnice și religioase. Democrația cetățenilor europeni, toleranța etnică, diversitatea culturală și religioasă constituie fără îndoială un model de urmat. Reconcilierea franco-germană, pe baza căreia este construită Uniunea, este un puternic simbol despre cum poate fi combătut naționalismul.

Cu toate acestea, așa cum am menționat, naționalismul și abordarea regresivă a problemelor etnice și religioase nu sunt exclusiv probleme balcanice; ele reprezintă, de asemenea, serioase probleme europene și internaționale. De acum încolo, cel puțin în această problematică, Uniunea Europeană nu își poate limita sarcinile doar la promovarea reformei. Trebuie, de asemenea, să asiste implementarea reformei în Balcani sau în alte părți, în același timp reformându-se pe sine.

În primul rând, Uniunea Europeană nu a reușit să rezolve o serie de conflicte etnice desfășurate între propriile granițe, și chiar îi lipsesc competența și puterea de a le rezolva. Acest lucru devine o problemă pe măsură ce atitudinea față de țările candidate și vecini devine din ce în ce mai strictă. Este impropriu să solicitei Macedoniei să aplice Acordul de la Ohrid, în timp ce minoritățile din țările membre, în special din statele noi, se bucură de mult mai puține drepturi. Este dificil să propui soluții pentru Republica Moldova în timp ce un stat membru respinge soluțiile propuse de comunitatea internațională pentru sine. În mod clar, Uniunea Europeană trebuie să dobândească urgent capacitatea și voința de a implementa pentru sine ceea ce solicită celorlalți.

În al doilea rând, Uniunea Europeană și statele membre nu au reușit să stăpânească rasismul și xenofobia, acestea câștigând teren. Desigur, mediul internațional este defavorabil, iar politicile dezastruoase ale administrației Bush nu au făcut lucrurile mai ușoare. Cu toate acestea, intoleranța religioasă și etnică au rădăcini adânci în Europa, legate de situația socială, de sistemul edu-

cațional și situații în care principalele curente politice sunt influențate de populism. Este specific faptul că preocupările cu privire la viitorul statut de stat membru al Turciei se focalizează mai puțin pe impactul posibil asupra unui proiect European ambițios, decât asupra respingerii diferențelor religioase și culturale. Este trist să realizezi că este uneori mai ușor să pledezi pentru o Europă care este "curată" de turci și musulmani, decât pentru una federală și autonomă. Cu alte cuvinte, lipsa dinamismului în dezvoltarea modelului și proiectului european afectează capacitatea Uniunii Europene de a soluționa probleme legate de diversitatea etnică, religioasă și culturală.

În cele din urmă, în cadrul Uniunii Europene statele membre tind să se mențină pe poziții caracterizate de egoism național. Inter-guvernamentalismul este în ascensiune și reflectă rezistența politicilor naționale, a birocrăției și a mentalităților învechite. Acest curent restrânge ambițiile Europei și capacitatea de a realiza o opțiune democratică pentru integrare; îi limitează de asemenea capacitatea de a acționa în Balcani, și în special de a concepe soluții inventive la problemele etnice din zonă, soluții care ar atribui un rol mai mic statelor naționale, și ulterior granițelor, și ar accentua atât nivelele supra-naționale cât și cele sub-naționale ale guvernării.

Așadar, putem concluziona că limitarea naționalismului în Balcani face parte dintr-o temă mai largă, cea a furnizării unui imbold mai mare pentru proiecte europene, sau promovarea într-o măsură mai mare a modelului nostru social și, firește, realizarea unei revoluții reale în abordarea statelor-națiune. Socialiștii de la un capăt la celălalt al continentului au toate motivele să fie în centrul acestei lupte, mult mai mult decât au fost până acum. Dacă este de înțeles ca o mișcare cuprinzătoare să fie prudentă în gestionarea diversității, ar fi însă un dezastru să reproducem în familia noastră politică, mecanismul care amenință să blocheze proiectul European: cu alte cuvinte, să se miște cu o viteză redusă.

VI. Aspecte ale evoluției social-democrației din Croația

Antun VUJIC, Croația*

În contextul politic al anilor 1990, noua social-democrație a fost nevoită să protejeze Croația ca stat și să susțină democrația ca baza socială a statului, concomitent cu susținerea drepturilor sociale ca o condiție a existenței democrației însăși. Ținând cont că Croația a fost expusă agresiunii, acestea erau niște sarcini politice foarte greu de atins, ce nu puteau fi aduse la îndeplinire fără anumite piedici ocazionale. Alegerile din 1992, din mijlocul războiului, cu cetățenii care se concentrau pe problemele suveranității statale au fost caracterizate prin respingerea opiniilor social-democrate și de criza acestui curent. În același timp, a fost marcată de o deteriorare a drepturilor sociale, abuzuri în procesul de privatizare și de un sistem politic ce proteja toate aceste tendințe, ceea ce a dus la creșterea nemulțumirilor sociale și politice. Partidul Social Democrat Croat (SDP) a răspuns tuturor acestor probleme prin criticarea faptelor ce se întâmplau în spatele celor ce luptau în război; prin acțiuni politice în cadrul partidului sau în afara acestuia, în Parlament și, la nivel local, prin cooperarea cu sindicatele și cu mișcările societății civile și ale ONG-urilor, la fondarea cărora a contribuit.

Uzurparea drepturilor democratice și sociale a dus la apariția protestelor publice, și social-democrația a devenit o doctrină recunoscută de mulți. Recunoașterea pe care SDP a câștigat-o prin alegerile din 1995 nu a fost foarte mare, dar a fost promițătoare: SDP s-a impus ca un partid întreprinzător cu principii politice tranșante. Ceea ce era odată mic, devenea mare și puternic – în Parlament și în activitatea partidelor, în societatea

civilă, în aprobarea socială generală.

Social-democrația a devenit punctul central al noii schimbări democratice pentru că s-a dovedit capabilă să mobilizeze toate forțele democratice în jurul acelor probleme care au fost definite cel mai bine: împotriva autoritarismului politic și pentru egalitatea politică; împotriva uzurpării sociale și pentru justiție socială; împotriva conservatorismului retrograd și izolaționismului și pentru o Croație modernă și europeană. În 1997, SDP și-a rezolvat dilemele politice cruciale și și-a stabilit scopuri clare și coerente: determinarea de a accepta responsabilitatea politică de asumare a guvernării pentru că, din punct de vedere istoric și în termeni reali, era cel mai bine pregătit și cel mai potrivit partid; determinarea de a face acest lucru în cooperare cu alte partide politice, deoarece pluralismul și redarea încrederii în democrație nu sunt numai mijloacele, ci și scopul activității politice democratice. Ca rezultat al politicii sale de a forma coaliții, SDP a devenit liderul coaliției de opoziție. Această politică, formulată în declarație pentru alegeri – Noua direcție a politicii Croației – a condus la victoria din 2000, și, în același timp, a ajutat la rezolvarea vechii controverse despre stânga. O stângă care nu își recunoaște datoria de a lărgi baza democratică și scopul guvernării nu poate fi un partid responsabil ci mai degrabă o sectă marginală. În opoziție cu aceasta, o stângă ce recunoaște acest lucru devine punctul central al unei uniuni politice pentru democrație și dezvoltare.

Social-democrația din guvernarea 2000-2003 are o importanță istorică ce transcende cei patru

* Vicepreședinte al Partidului Social-Democrat Croat.

ani în care s-a aflat la guvernare. Aceasta a fost prima dată în istoria Croației când social-democrația s-a aflat la putere; de asemenea, este prima dată când s-a format mai degrabă o coaliție guvernamentală decât o guvernare monopartidă. Pentru prima dată această guvernare a adunat un spectru larg de partide, conferindu-i caracterul unei guvernări de centru-dreapta într-un sens modern, european. Confruntarea cu moștenirea existentă a fost dureroasă și SDP a acceptat să fie agentul reformei, să ducă greul acestei reforme, într-un moment în care orice reformă presupunea un conflict cu starea de fapt ce urma să fie reformată, adică cu acei care erau gata să își piardă pozițiile: în guvern, în economie și în privatizare, în serviciile publice, în justiție. În ciuda opoziției, s-au realizat avantaje majore: activitățile economice au fost restabilite și economia a început să se dezvolte din nou, șomajul a început să scadă, au fost inițiate numeroase proiecte, unele chiar și

finalizate, în domeniul infrastructurii și antreprenoriatului fiind chiar finalizate; reforme importante au fost implementate în domeniul serviciilor publice, sănătății, educației, culturii; instituții științifice și experți, fără legătură cu orientările lor politice, au fost invitați să contribuie la asigurarea bunurilor publice; a dispărut teama de a fi nepotrivit politic. Dar reformele au fost dureroase și, sub povara relațiilor coaliției, au fost realizate cu insuficientă determinare. Alegerile din 2003 au demonstrat că așteptările cetățenilor au fost mari, și că succesul relativ al SPD în alegeri nu a fost de ajuns pentru ca guvernarea de coaliție să obțină un nou mandat. Guvernarea în coaliție, pe care Croația nu a mai avut-o până atunci, se poate să fi fost ostilă relațiilor interne, dar a fost gardianul și promotorul realizărilor democratice și dezvoltării sociale, astfel încât a impus noi standarde societății croate și celor ce au venit după aceasta.
